

УДК 631.1 (338.1.)

О. М. Нечипоренко,

д. е. н., заступник директора з наукової роботи,

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1080-5633>

Д. В. Людвенко,

д. е. н., с. н. с. відділу економіки регіонального розвитку та прогнозування,

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", м. Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7908-5718>

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.22.24

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

O. Nechyporenko,

Doctor of Economic Sciences, Deputy Director for Scientific,

National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics", Kyiv

D. Liudvenko,

Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher of the Department of Economics of Regional

Development and Forecasting, National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics", Kyiv

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE LIVESTOCK INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF THE POST-WAR PERIOD

Україна відіграє важливу роль у задоволенні потреб людства продовольчими продуктами рослинного і тваринного походження. Проте в умовах воєнних дій потенціал сільськогосподарського виробництва, особливо галузі тваринництва, зазнав значних руйнівних змін. Виведені з ладу тваринницькі приміщення, скорочується поголів'я тварин, порушуються технології виробництва, зростає собівартість продукції. На території ведення бойових дій виробництво занепадає як у великих агропідприємствах, так і у фермерських та селянських господарствах. Сучасні обсяги виробництва галузі з урахуванням скорочення населення країни не забезпечує довоєнного рівня споживання практично по всіх видах продукції тваринництва. Нагальною необхідністю стає ефективне державне регулювання розвитку сільського господарства шляхом продуманої інвестиційної політики, пільгового кредитування та оподаткування господарської діяльності. Виникає потреба допомоги тваринникам у впровадженні сучасних інноваційних, енергозберігаючих технологій виробництва, використанні альтернативних та поновлюваних джерел енергії, збереженні навколишнього середовища. Слід зауважити, що тваринництво належить до трудомістких і матеріаломістких галузей, що формує значну кількість робочих місць для працевлаштування сільського населення у повоєнний період. Водночас раціональна державна підтримка закладає підвалини для конкурентоспроможності вітчизняної продукції, підвищення експортного потенціалу галузі й відновлення зовнішніх ринків збуту.

Ukraine plays an important role in meeting the needs of mankind with food products of plant and animal origin. Underwent significant destructive changes in the conditions of hostilities, the potential of agricultural production, especially the livestock industry. The regional distribution of production undergoes significant changes, with the development of market relations in the agrarian sector of the economy. This happens, on the one hand, under the influence of changes in natural and economic conditions for the production of certain types of agricultural products and deepening the specialization of regions, and on the other hand, due to the use of the potential of their self-sufficiency with certain

types of raw materials and food. Livestock facilities are out of order, the number of animals is decreasing; production technologies are being disrupted and the cost of production is increasing. Production declines both in large agricultural enterprises and in farms and peasant farms in the conditions of hostilities. Does not ensure the pre-war level of consumption of almost all types of animal husbandry products; the current production volume of the industry, considering the reduction of the country's population. Preferential lending and taxation of economic activity becomes an urgent necessity: effective state regulation of the development of agriculture through a well-thought-out investment policy. There is a need to help animal breeders in implementing modern innovative, energy-saving production technologies, using alternative and renewable energy sources to preserve the environment. It should be noted that animal husbandry belongs to labor-intensive and material-intensive industries, which creates a significant number of jobs for the employment of the rural population in the post-war period. Rational state support lays the foundations for the competitiveness of domestic products, increasing the industry's export potential and restoring foreign sales markets, at the same time.

Ключові слова: тваринництво, розвиток, виробничий потенціал, ефективність, споживання, продовольча безпека.

Key words: animal husbandry, development, production potential, efficiency, consumption, food security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З розвитком ринкових відносин в аграрній сфері економіки регіональне розміщення виробництва зазнає суттєвих змін. Це відбувається, з одного боку, під впливом змін природних та економічних умов для виробництва тих чи інших видів сільськогосподарської продукції та поглиблення спеціалізації регіонів, а з іншого, за рахунок використання потенціалу їх самозабезпечення окремими видами сировини та продовольства.

Галузь тваринництва займає ключову роль у забезпеченні переробної та харчової промисловості сировиною, а населення високоякісними, калорійними, дієтичними і вітамінізованими харчовими продуктами у значних обсягах за сприятливими цінами. Пріоритетним завданням загальнодержавної стратегії розвитку галузі в повоєнний час стає закладення міцного підґрунтя для забезпечення продовольчої незалежності країни.

Військове вторгнення в Україну засвідчило вразливість інтенсивного виробництва з довгими ланцюгами постачання та їх недосконалістю, що пов'язано з логістикою та віддаленістю виробничих потужностей від логістичних центрів. Подальша деградація та виснаження земель під інтенсивним виробництвом комерційних культур; забруднення ґрунту й водою; зміни клімату, воєнні дії на території країни поставили під сумнів виконання основного завдання галузі — забезпечення населення високоякісними й доступними вітчизняними продуктами тваринного походження.

Виправлення ситуації для досягнення бажаного позитивного результату можливе при переосмисленні та пошуку більш ефективних та раціональних шляхів розвитку сільського господарства та системи агропродовольства. Для цього необхідно урахувати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників, передусім комплексу законодавчих, цінових, інвестиційно-фінансових, бюджетно-дотаційних, зовнішньоекономічних заходів на стан розвитку галузі [3; 15]. При цьому пріоритетного значення набуває усунення наслідків російської військової агресії на території нашої держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Пошуком можливих напрямків та шляхів розвитку національного аграрного сектору, зокрема галузі тваринництва, опікується велика когорта вітчизняних науковців, серед яких виділяється Я.М. Гадзало [13], М.І. Башенко [13], В.М. Жук [13], Ю.О. Лупенко [5; 13], М.Й. Малік [6], В.Я. Месель-Веселяк [7; 12], О.М. Нечипоренко [5; 8], В.В. Россоха [8; 11], П.Т. Саблук [12] та багато інших. Кліматична криза, надмірне інтенсивне ведення рослинництва, активні бойові дії в країні погіршують господарський стан тваринницької галузі. Зниження природної родючості ґрунтів, зменшення кількості природних кормових угідь, негативний стан природних екосистем — далеко не повний перелік проблем, що безпосередньо впливають на виробничий потенціал галузі. "Довгим грошам", як одному з неофіційних найменувань

Таблиця 1. Регіони ведення активних бойових дій

№ з-п	Область	Втрати виробництва, %
1	Донецька	80
2	Запорізька	50
3	Луганська	100
4	Миколаївська	30
5	Харківська	30
6	Херсонська	50

Таблиця 2. Регіони, що постраждали від тимчасової окупації

№ з-п	Область	Втрати у тваринницьких галузях виробництва, %
1	Київська	5
2	Сумська	10
3	Чернігівська	10

тваринництва, необхідні великі первинні інвестиції на тривалий період, що нині ускладнюється перебуванням галузі у кризовому стані. Виникає потреба пошуку альтернативних інноваційних напрямів відродження життєво важливої галузі сільського господарства, посилення соціального ефекту для збалансованого розвитку національного аграрного сектору. Особливої актуальності в складній ситуації сьогодення набуває забезпечення населення продовольчими продуктами тваринного походження та працевлаштування населення в умовах воєнного стану.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті обґрунтування проблем і перспектив тваринництва в повоєнний період та пропозицій інвестиційних заходів відтворення виробничого потенціалу галузі внаслідок воєнних дій.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

За період російського вторгнення тваринництво зазнало регресивних змін у виробництві основних видів продукції, які вагомо вплинули на продовольчу безпеку країни. Негативні тенденції розвитку галузі мали такі наслідки:

- зменшення обсягів споживання населенням молока (на 50%) та м'яса (на 57%) [7];
- зниження завантаженості переробних підприємств на понад третину виробничої потужності;
- різке скорочення обсягів внесення органічних добрив, що негативно позначається на родючості ґрунтів;
- посилення соціальної напруги серед сільського населення, яке залишилося без прикладання праці та гарантованого заробітку.

На жаль, такі довоєнні успіхи галузі тваринництва як проведення прогресивної модернізації галузі, заохочувальної інвестиційної політики, забезпечення позитивної динаміки продуктивності праці, нарощення масштабів його інтенсивного виробництва, експорту-імпорту супроводжувалися значними політичними, економічними, соціальними й екологічними втратами в країні (рис. 1). Очевидною стала потреба переосмислення процесів розвитку галузі й пошуку ефективніших й раціональніших шляхів ведення господарської діяльності в тваринництві та визначенні її місця в системі агропродовольства країни.

Безперечно, дії воєнного стану надзвичайно ускладнили функціонування галузі тваринництва. Внаслідок російської агресії зазнали шкоди та значних втрат тваринницькі комплекси, поголів'я тварин, мають місце порушення ланцюгів логістики, блокування ринків збуту тощо. Для подальшого аналізу визначено втрати галузей тваринництва по регіонах ведення воєнних дій та постраждалих від тимчасової російської окупації [2; 10] (табл. 1, 2).

Повоєнна відбудова й подальший розвиток галузей тваринництва може здійснюватися двома шляхами — відновленням великих тваринницьких комплексів і формуванням невеликих фермерських господарств. Для оцінки потреб споживання продукції тваринництва населенням подано розрахунок необхідного поголів'я великої рогатої худоби на м'ясо, корів, свиней, м'ясо свійської птиці всіх видів та яєць для забезпечення раціональної норми їх споживання (табл. 3).

Згідно розрахунку, населення всіх регіонів в 2021 році мало недостатній рівень споживання молока та молочних продуктів (в середньому 201,5 кг на одну особу при нормі 380 кг). Вважаємо, що при збереженні чисельності населення в регіонах, середнього надою (5155 кг на одну корову) та поголів'я основного молочного стада, потреба корів в молочному скотарстві становить від 3050 до 3187,8 тис. голів. Припустимо передбачити, що перспектива України з набуття статусу кандидата в ЄС та припинення воєнних дій вплинуть на нарощення продуктивності корів за рахунок збільшення імпорту високопродуктивних порід ВРХ та підтримки вітчизняної селекції (табл. 4).

Наразі не краща ситуація зі споживанням яловичини і свинини, що становить 7,2 кг (норма 28 кг) та 19,9 кг (норма 28 кг) на одну особу відповідно. Розрахунками визначено, що при потребі за нормами споживання м'яса необхідна кількість реалізованої на забій ВРХ стано-

вить 2711,2 тис. голів, а свиней — 12236,5 тис. голів.

Водночас у 2021 році вищий рівень за індикаторами достатнього споживання спостерігається у виробництві яєць та витримуються норми по м'яса птиці, що становлять 0,91 та 1,04 відповідно, при потребі 229095,7 тис. голів курей для виробництва яєць та 1134090 тис. голів птиці свійської всіх видів для реалізованої на забій [2; 10].

Апріорі, що поголів'я і продуктивність тварин безпосередньо впливають на обсяг виробництва продукції і знаходяться з ним у функціональній залежності. Проте результат сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від спроможності суб'єктів господарювання ефективно й раціонально використовувати всі чинники, що на нього впливають. На сучасному етапі економічних трендів з урахуванням дії кризових явищ слід звернути увагу на:

- дефіцит інвестиційних ресурсів як на зовнішньому, так і внутрішньому рівні;
- високий рівень зносу обладнання та зниження виробничих потужностей підприємств;
- нестабільне забезпечення тварин і птиці кормами;
- недосконалість цінової політики;
- недостатньо розвинений експортний потенціал;
- низьку конкурентоспроможність окремих видів продукції тваринництва;
- неефективність маркетингових заходів щодо нових сегментів ринку;
- інші причини фінансового та організаційно-економічного характеру.

Рис. 1. Ланцюговий вплив негативних змін у виробництві основних видів продукції тваринництва на продовольчу безпеку країни

Таблиця 3. Розрахунок необхідного поголів'я тварин і птиці для забезпечення раціональної норми споживання продуктів тваринницького походження за даними 2021 року, тис. голів

Види продукції	Споживання на одну особу за рік, кг			Поголів'я (кількість)
	Раціональна норма (за МОЗ України)	Фактичне споживання (Держкомстат)	Індикатор достатнього споживання	
Молоко	380	201,5	0,53	3187,8
Яйця	300	272	0,91	223062,2
Яловичина	28	7,2	0,26	2711,2
Свинина	28	19,9	0,66	12236,5
М'ясо птиці	24	25,0	1,04	1134090

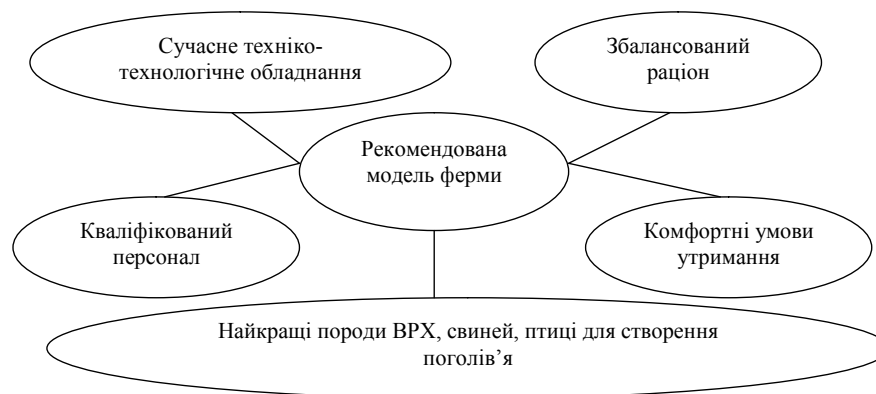

Рис. 2. Рекомендована модель ферми в повоєнний період

Зауважимо, що регіони України значно відрізняються за рівнем технологічного розвитку і характером економічного зростання. Цей факт породжує необхідність диференційованого підходу до регулювання економічного розвитку на базі кожного регіону, що зумовлює формування регіональної політики. Подальший розвиток регіонів значною мірою спричиняє природно-ресурсний потенціал території, демографічна ситуація, територіальна структура виробництва, густота населення, міграційні процеси, інтенсивність бойових дій. Ці чинники впливають як на соціально-економічний розвиток регіонів, так і рівень життя населення.

Одним з основних узагальнюючих індикаторів розвитку регіону є обсяг виробництва та валова додана вартість. Відомо, що за загальноприйнятими макроекономічними показниками частка аграрного виробництва в національній економіці країни досить висока. Від рівня економічного розвитку сільського господарства значною мірою залежить економіка країни в цілому, оскільки саме в цій сфері матеріального виробництва створюється до 13% усієї продукції, до 15% валової доданої вартості, більше 40% зовнішньоторговельного експорту України. Усе це є запорукою національної та світової продовольчої безпеки на вимогу сталого розвитку [12].

Так, наприклад, для підвищення ефективності галузі молочного скотарства є перспектива її модернізації — капітальні вкладення. Вони необхідні для технічного переоснащення ферм, поліпшення умов праці і утримання тварин, підвищення родючості кормових угідь, зміни технологій заготівлі та переробки кормів з метою поліпшення їх якості, селекційного процесу, а іноді й повної зміни худоби на більш продуктивну [1; 9; 14]. Відповідно запропонована модель ферми, яка на думку авторів по-

винна забезпечити вимоги у повоєнний період (рис. 2).

У нинішніх умовах зменшити негативні наслідки дрібнотоварного розвитку галузі скотарства та максимально ефективно використовувати можливості щодо наращення обсягів виробництва молока та м'яса ВРХ здатні лише великі товарні господарства та асоціації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів із замкненим виробничим циклом від одержання до збуту продукції. Саме ці суб'єкти господарювання є перспективними з позицій виробництва широкого асортименту конкурентоспроможної м'ясо-молочної продукції, яка відповідатиме усім державним стандартам та вимогам ЄС. Ринкові відносини в скотарстві мають формуватися на принципах ощадливості, конкуренції, захисту прав товаровиробників і споживачів.

При подоланні встановлених галузевих проблем будуть досягненні такі бажані результати.

1. Організаційні та структурні зміни: оптимальний розмір ферми; створення еко-системи: екологічно безпечні умови співіснування людини та тварини.
2. Реструктуризація кормової бази: активне використання інновацій, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, збереження водного ресурсу, мінімальний вплив на навколишнє середовище тощо.
3. Поліпшення лукопасовищного кормовиробництва.
4. Розширення площ культурних зрошуваних пасовищ.
5. Перегляд основних правил і норм внесення мінеральних добрив.
6. Зменшення навантаження хімічних препаратів на землю.

Вченими ННЦ "Інститут аграрної економіки" сформована аналітична довідка "Оцінка обсягів інвестицій для відтворення втрат у тва-

Таблиця 4. Розрахунок необхідного поголів'я корів для забезпечення раціональної норми споживання молока за даними 2021 року, тис. голів

РЕГІОН	ФАКТИЧНО						РОЗРАХУНОК				
	Поголів'я корів	Виробництво молока, тис. т	Надій молока від однієї корови, кг	Споживання молока на одну особу за рік, кг			Фонд спожитого молока, тис. т	Фонд спожитого молока за раціональною нормою, тис. т	Виробництво молока за нормою споживання, тис. т	Поголів'я корів за фондом споживання виробництвом	
				Рациональна норма (за МОЗ України)	Фактичне споживання (Держкомстат)	Індикатор достатнього споживання					
СТЕН											
Дніпропетровська	63,5	246,0	3770	380	200,7	0,53	625,9	1185,1	1238,6	314,3	328,5
Донецька	26,0	144,2	5394	380	170,7	0,45	696,4	1550,3	1620,3	287,4	300,4
Запорізька	38,3	180,6	4535	380	175,9	0,46	290,7	628,0	656,4	138,5	144,7
Кіровоградська	45,6	269,4	5559	380	230,4	0,51	210,1	346,5	362,2	62,3	65,2
Луганська	18,8	102,1	5304	380	158,8	0,42	335,3	802,4	838,6	151,3	158,1
Миколаївська	47,4	245,7	5112	380	199,6	0,53	219,6	418,1	437,0	81,8	85,5
Одеська	85,6	291,4	3312	380	175,9	0,46	415,2	897,0	937,5	270,8	283,1
Херсонська	43,4	237,5	5459	380	181,5	0,48	183,2	383,6	400,9	70,3	73,4
Всього	368,6	1716,9	4806	380	186,7	0,49	2976,4	6211	6491,5	1376,7	1438,9
ЛІСОСТЕП											
Вінницька	115,3	686,1	5892	380	196,8	0,52	299,0	577,3	603,4	98,0	102,4
Київська	53,5	368,3	6970	380	212,1	0,56	1007,4	1804,9	1886,4	258,9	270,6
Полтавська	107,5	690,7	6306	380	196,6	0,52	267,8	517,6	541,0	82,1	85,8
Сумська	67,4	354,6	5217	380	180,5	0,48	188,5	396,8	414,8	76,1	79,5
Тернопільська	85,6	463,0	5369	380	222,3	0,59	228,1	389,9	407,5	72,6	75,9
Харківська	72,2	427,5	5783	380	199,1	0,52	521,0	994,4	1039,3	171,9	179,7
Хмельницька	123,3	653,8	5276	380	210,3	0,55	260,0	469,8	491,0	89,0	93,1
Черкаська	65,6	435,9	6615	380	222,2	0,58	259,9	444,5	464,6	67,2	70,2
Чернівецька	47,8	235,8	4778	380	227,1	0,60	202,9	339,5	354,8	71,1	74,3
Всього	738,2	4315,7	5801	380	207,4	0,55	3234,6	5934,7	6202,8	986,9	1031,5
ПОЛІССЯ											
Волинська	75,2	338,0	4724	380	227,5	0,50	233,0	389,2	406,8	82,4	86,1
Житомирська	97,8	487,6	4976	380	206,0	0,54	244,6	451,2	471,6	90,7	94,8
Закарпатська	86,1	312,5	3474	380	238,2	0,63	297,1	474,0	495,4	136,4	142,6
Івано-Франківська	74,3	393,3	5166	380	279,0	0,73	378,4	515,4	538,7	99,8	104,3
Львівська	84,8	425,3	5022	380	222,1	0,58	552,5	945,3	988,0	188,2	196,7
Рівненська	65,9	283,1	4238	380	192,8	0,51	220,8	435,2	454,8	102,7	107,3
Чернігівська	82,1	441,5	5534	380	206,5	0,54	199,9	367,9	384,5	66,5	69,5
Всього	566,2	2681,3	4733	380	224,6	0,59	2126,3	3578,2	3739,8	766,7	801,3
УКРАЇНА	1673,0	8713,9	5155	380	201,5	0,53	8337,3	15722,9	16433,2	3,050,0	3187,8

Таблиця 5. Обсяги відновлення виробництва тваринницької продукції у товарній і грошовій формі

Вид продукції	Обсяг недоотриманої продукції, тис. т	%	Продуктивність, жива маса, кг	Коефіцієнт перевалу тварин у забійну масу	Продуктивність, забійна маса, кг	Поголів'я, тис. голів	Вартість 1 екотомісія, дол. США	Всього, млн дол. США
Яловичина	36,3	14,6	300	0,59	177	205	2545	522
Свинина	118,9	20,9	120	0,73	88	1351	95	128
Молоко	607,0	8,5	—	—	7000	87	4464*	388
							3400**	296

* на молочних комплексах.

** у фермерських господарствах.

ринницьких галузях та забезпечення населення продуктами харчування тваринного походження до рівня довоєнного періоду" [8], де визначено необхідність збільшення виробництва яловичини на 14,6%, м'яса свиней — на 20,9%, молока — на 8,5% (табл. 5).

Проведені дослідження та економічні розрахунки діяльності сільськогосподарських підприємств України доводять, що підвищення концентрації поголів'я корів сприяє підвищенню показників економічної ефективності виробництва молока, але досягнення високої рентабельності досягається при утримуванні в господарстві понад 500 голів худоби. Саме такі підприємства можуть стати базою для інтенсивного відродження галузі м'ясо-молочного скотарства на основі використання високопродуктивної худоби, будівництва сучасних ферм, застосування енергоощадних технологій, вдосконалення системи мотивації і оплати праці та раціонального використання наявних ресурсів.

Отже, для виробництва, яке забезпечить фактичне споживання продукції тваринництва (яловичина, свинина, молоко) довоєнного періоду потрібно інвестувати:

у виробництво яловичини — 522 млн дол. США для створення 8,2 тис. фермерських господарств по відгодівлі 25 голів великої рогатої худоби;

у виробництво м'яса свиней — 128 млн дол. США для створення 7,5 тис. фермерських господарств по відгодівлі 180 свиней в рік до ваги 120 кг;

у виробництво молока — 388 млн дол. США для створення 155 молочних комплексів на 560 голів з продуктивністю корів 7000 кг/рік, або 296 млн дол. США для створення 8,7 тис. молочних сімейних ферм на 10 корів з продуктивністю 7000 кг/рік [11].

Насамкінець зазначимо, що досить гостро стоїть проблема в посиленні соціального ефек-

ту — працевлаштуванні населення. На нашу думку, ця тенденція буде зберігатися у повоєнний період, особливо у сільській місцевості. Дане питання не є головним в темі нашого дослідження, але в майбутньому потребує більш глибокого аналізу та розкриття. Очевидно держава має формувати поведінку суб'єктів економічної діяльності, передусім роботодавців, на засадах сталого розвитку та умов розбудови у повоєнний час. Державна політика повинна бути зосереджена на ефективності інвестицій у соціальну сферу, а пріоритетом повинна стати оптимізація ринку праці та сфери трудових відносин [4].

ВИСНОВКИ

Наразі немає однастайності між науковцями і аграріями щодо того, як має відбуватися повоєнне відновлення. Для повоєнного відродження та подальшого розвитку потенціалу галузі тваринництва в Україні, на нашу думку, необхідна державна підтримка за такими заходами:

— розробка та впровадження дієвої державної стратегії підтримки тваринництва, створення інвестиційного клімату для зовнішніх і внутрішніх інвесторів та забезпечення продовольчої незалежності країни;

— регулярне надання кредитної підтримки (кредитної субсидії) тваринникам, яка може бути направлена на модернізацію виробництва та впровадження інтенсивних технологій, що позитивно впливатиме на конкурентоспроможність продукції;

— гарантування виробникам галузі справедливих цін на готову продукцію для забезпечення принципу економічної вигоди, задоволення індивідуальних потреб;

— посилення мотивації у досягненні соціального ефекту з метою підвищення економічного інтересу та стимулів для суб'єктів господарської діяльності зайнятих у тваринництві;

— насичення внутрішнього ринку продуктами харчування тваринного походження згідно з нормами споживання на одну особу як вітчизняною, так і якісною імпоротною продукцією, що схилить українських товаровиробників до підвищення рівня її конкурентоспроможності.

Література:

1. Антипенко Н., Ковшова О. Кооператив та сімейні ферми — кращі практики місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування. 2018. № 6. URL: <https://www.slideshare.net/DairyNews/ss-42646356>

2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. 2020. Державна служби статистики України. 21.07.2017. веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/Zb_Bsph_2020.pdf

3. Бородина О. М. Сільське господарство України в умовах воєнного стану: уроки для суспільства і політиків. Повідомлення НАН України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9288>

4. Кочемировська О. Регулювання зайнятості сільського населення в умовах реформування аграрного сектору України. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/regulyuvannya-zaynyatosti-silskogo-naselennya-v-umovakh>

5. Луценко Ю. О., Ходаківська О. В., Нечипоренко О. М., Шпикуляк О. Г. Стан і тенденції розвитку сільського господарства в структурі національної економіки України. Наукові горизонти. 2022. № 6 (Том 25). С. 121—128.

6. Малік М. Й. Хвесик М. А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та екологобезпечного агропромислового виробництва. Економіка АПК. 2010, № 5. С. 3—11.

7. Мессель-Веселяк В. Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва. Економіка АПК. 2009. № 10. С. 7—15.

8. Нечипоренко О. М., Россоха В. В. Оцінка обсягів інвестицій для відновлення втрат у тваринницьких галузях та забезпечення населення продуктами харчування тваринного походження до рівня довоєнного періоду. Аналітична записка. URL: <http://www.iae.org.ua/prescentre/archnews/otsinka-obsiahiv-investytsij-dlia-vidnovlennia-vtrat-u-tvarynnnyts'kykh-haluziakh-ta-zabezpechennia-naselennia-produktamy-kharchuvannia-tvarynnnoho-pokhodzhenia-do-rivnia-dovoiennoho-periodu>

9. Постельга С. С., Смоляр В. І. Техніко-технологічне рішення сімейної ферми, адаптованої до вимог ЄС, для відгодівлі молодняка ВРХ на 25 голів. Управління агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації URL: http://www.agrovolyn.gov.ua/sites/default/files/attachments/tehniko-tehnologichne_rishennya_simeynoyi_fermy_na_25_goliv_vrh_na_vidgodivli.pdf

10. Регіони України. 2020. Статистичний збірник. Ч. II / Держ. Ком. Статистика України. Київ: Держаналіформ, 2021. 625 с.

11. Россоха В. В., Петриченко О. А. Прогнозування тенденцій та інвестицій в молочний галузі для забезпечення раціональних норм споживання молока і молокопродуктів населенням. Економіка АПК. 2019. № 12. С. 16—27.

12. Саблук П. Т., Мессель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення). Економіка АПК. 2009. № 12. С. 3-13.

13. Стратегія розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 року/[за ред. Академіків НААН Я. М. Гадзала, М. І. Бащенко, В. М. Жука, Ю. О. Лупенка]. Київ: Аграрна наука, 2016. 216 с.

14. Стрижеус А., Ковальчук В. ТОП-10 составляющих проекта молочных ферм от Данон. Agroportal. URL: <http://agroportal.ua/publishing/sobytiya/top10-sostavlyayushchikh-proekta-molochnykh-ferm-ot-danon/>

15. Шор К. Повоєнне відновлення агросектору має стати зеленим. Agroportal. URL: <https://agroportal.ua/blogs/povoyenne-vidnovlennya-agrosektoru-maye-stati-zelenim>

References:

1. Antypenko, N. and Kovshova, O. (2018), "Cooperatives and family farms are an alternative model of milk procurement", *Mistseve samovriadvannia*, vol. 6, [Online] available at: <https://www.slideshare.net/DairyNews/ss-42646356>. (Accessed 14 June 2022)

2. State Statistics Service of Ukraine (2020), "Balances and consumption of basic food products by the population of Ukraine", available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/Zb_Bsph_2020.pdf. (Accessed 14 June 2022)

3. Borodina, O. M. (2022), "Agriculture of Ukraine under martial law: lessons for society and politicians", *National Academy of Sciences Ukraine*, [Online] available at: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9288> (Accessed 4 September 2022).

4. Kochemyrovs'ka, O. (2013), "Regulation of employment of the rural population in the

conditions of reforming the agrarian sector of Ukraine", [Online] available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/regulyuvannya-zaynyatosti-sil'skogo-naselennya-v-umovakh> (Accessed 4 September 2022).

5. Lutsenko, Yu. O., Khodakivs'ka, O. V., Nechyporenko, O. M. and Shpykuliak, O. H. (2022), "The state and trends of the development of agriculture in the structure of the national economy of Ukraine", *Naukovi horyzonty*, vol. 6, pp. 121—128.

6. Malik, M. J. and Khvesyk, M. A. (2010), "Sustainable development of rural areas on the basis of regional nature management and ecologically safe agro-industrial production", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 3—11.

7. Messel'-Veseliak, V. Ya. (2009), "Directions for ensuring the competitiveness of agricultural production", *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 7—15.

8. Nechyporenko, O. M. and Rossokha, V. V. (2022), "Assessment of investment volumes to restore losses in livestock industries and provide the population with food products of animal origin to the level of the pre-war period", [Online] available at: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/otsinka-obsiahiv-investytsij-dlia-vidnovlennia-vtrat-u-tvarynnyts'kykh-haluziakh-ta-zabezpechennia-naselennia-produktamy-kharchuvannia-tvarynnoho-pokhodzhennia-dorivnia-dovoiennoho-periodu>. (Accessed 4 September 2022).

9. Postel'ha, S. S. and Smoliar, V. I. (2021), "Technical-technological solution of a family farm, adapted to EU requirements, for fattening young cattle for 25 heads", [Online] available at: http://www.agrovolyn.gov.ua/sites/default/files/attachments/tehniko-tehnologichne_rishennya_simeynoyi_fermy_na_25_goliv_vrh_na_vidgodivli.pdf (Accessed 14 September 2022).

10. State Statistics Service of Ukraine (2021), *Rehiony Ukrainy. 2020* [Regions of Ukraine. 2020], Derzhanalitform, Kyiv, Ukraine.

11. Rossokha, V. V. and Petrychenko, O. A. (2019), "Forecasting trends and investments in the dairy industry to ensure rational norms of consumption of milk and milk products by the population", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 16—27.

12. Sabluk, P. T., Messel'-Veseliak, V. Ya. and Fedorov, M. M. (2009), "Agrarian reform in Ukraine (gains, problems and ways to solve them)", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 3—13.

13. Hadzalo, Ya. M., Baschenko, M. I., Zhuk, V. M. and Lupenko, Yu. O. (2016), *Strategiia rozvytku sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva v Ukraini na period do 2025 roku* [Strategy for the development of agricultural production in Ukraine

for the period until 2025], *Ahrarna nauka*, Kyiv, Ukraine.

14. Stryzheus, A. and Koval'chuk, V. (2016), "TOP-10 components of the dairy farm project from Danon", *Agroportal*, [Online], available at: <http://agroportal.ua/publishing/sobytiya/top10-sostavlyayushchikh-proekta-molochnykh-fermot-danon/> (Accessed 14 September 2022).

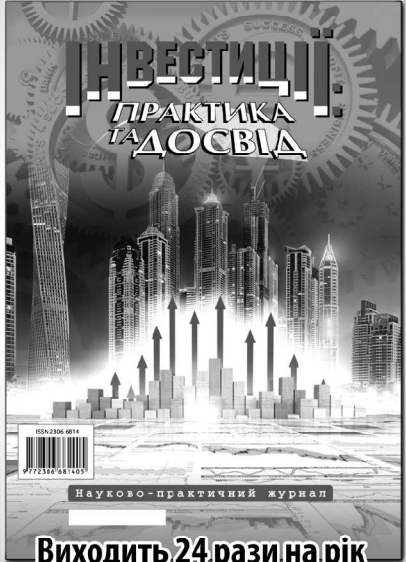
15. Shor, K. (2022), "The post-war recovery of the agricultural sector must become green", *Agroportal*, [Online], available at: <https://agroportal.ua/blogs/povoyenne-vidnovlennya-agrosetoru-maye-stati-zelenim> (Accessed 14 September 2022).

Стаття надійшла до редакції 08.11.2022 р.

ІНВЕСТИЦІЇ.

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

www.investplan.com.ua

Передплатний індекс: 23892

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292